

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН

*Кафедра міжнародних відносин
і політичного менеджменту*

ВОЙНАЛОВИЧ Юлія Русланівна

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ТЕМУ
"МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ"**

Спеціальність: 292 «Міжнародні економічні відносини»

Подається на здобуття освітнього ступеня
"бакалавр"

Допущено до
захисту протокол
№ _____ від

в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин
і політичного менеджменту
д.е.н., доц. Ірина ГРАБЧУК

Науковий керівник:
к.е.н., _____ доц. Олександр
ЮРКІВСЬКИЙ

Рецензент:
д.е.н., доц. Ірина АБРАМОВА

**Житомир
2025**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ	
1.1. Поняття та види міжнародної фінансової допомоги.	8
1.2. Класифікація міжнародної фінансової допомоги.	11
1.3. Вплив міжнародної фінансової допомоги на економіку країн.	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНИ	
2.1 Основні джерела міжнародної фінансової допомоги Україні період.	23
2.2 Аналіз отриманої фінансової допомоги під час військового стану.	28
2.3 Аналіз використання міжнародної фінансової допомоги в Україні	33
РОЗДІЛ 3.....	39
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ УКРАЇНИ	
3.1 Роль міжнародної допомоги у відновленні економіки України.	39
3.2 Ризики та проблеми використання фінансової допомоги.....	44
3.3 Напрями підвищення ефективності міжнародної фінансової допомоги для України.	48
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У зв'язку з повномасштабною війною, розв'язаною росією проти України, економіка країни зазнала значних втрат, що зумовило критичну потребу у зовнішній фінансовій підтримці.

Міжнародна фінансова допомога стала ключовим чинником стабілізації економіки та забезпечення її функціонування в умовах війни, а також важливим елементом у процесі повоєнного відновлення. Через бойові дії, окупацію територій та вимушену міграцію населення відбулося значне скорочення ВВП, доходів бюджетів усіх рівнів, зростання безробіття та інфляції. В таких умовах першочерговим завданням є підтримка стійкості економіки, забезпечення критичного імпорту, фінансування ЗСУ, невідкладних потреб держави і населення.

Протягом відновлення незалежності уряди України неодноразово використовували інструменти, які передбачають зовнішні запозичення у різних формах. Ключову роль у вирішенні цих завдань відіграє міжнародна фінансова допомога, залучення якої набуло вкрай важливого значення для України 1993-1995, 1998, 2008 та 2014 рр. Така допомога стала вирішальною у боротьбі з кризовими явищами і в інших країнах світу, сприяла зміцненню економічної стійкості країни, допомагала в реструктуризації фінансового сектору, розвитку інфраструктури. Крім того, міжнародна фінансова допомога мала важливий гуманітарний аспект, забезпечуючи необхідну допомогу у вигляді медичних засобів, продовольства та гуманітарних програм.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у вивченні ролі і обсягів міжнародної фінансової допомоги, наданої Україні в період війни, а також визначити перспективи її використання для забезпечення економічної стабільності та відновлення країни.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення наступних завдань:

1. охарактеризувати основні форми та джерела міжнародної фінансової допомоги, що надаються Україні;
2. проаналізувати обсяги та структуру отриманої допомоги;
3. оцінити вплив міжнародної фінансової допомоги на економічну стабільність та боргову безпеку України;
4. визначити проблеми та виклики, пов'язані з ефективністю використання міжнародної допомоги;
5. розробити рекомендації щодо оптимізації залучення та використання міжнародної фінансової допомоги в контексті повоєнного стану.

Об'єктом дослідження є міжнародна фінансова допомога як інструмент підтримки макроекономічної економічної стабільності України в період військового стану.

Предметом дослідження є форми та механізми надання міжнародної фінансової допомоги в Україні та контроль за використанням коштів.

Методи дослідження: аналіз літератури, наукових статей, звітів та досліджень, порівняльний аналіз, статистичний аналіз, методи графічного зображення даних, а також методи експертних оцінок для формування висновків та рекомендацій.

Методи дослідження. Методологічну основу дипломної роботи складають загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, групування, табличний метод, історико-логічний метод, порівняння тощо.

Інформаційна база дослідження складається з наукових публікацій вітчизняних та закордонних вчених, міжнародні аналітичні звіти світових фінансових організацій та статистичні дані, міжнародний досвід використання фінансових запозичень урядами країн світу.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, переліку використаних джерел і висновків. Повний обсяг курсової роботи налічує 59 сторінок друкованого тексту, у тому числі 6 таблиць. Список використаних

джерел – 82 найменування на 6-и сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Поняття та види міжнародної фінансової допомоги.

Динамічний розвиток міжнародних економічних відносин у контексті сучасних глобалізаційних процесів характеризується посиленням взаємозалежності національних економік та необхідністю розв'язання спільних проблем соціально-економічного характеру. У таких умовах особливого значення набуває міжнародна фінансова допомога як інструмент підтримки країн, що розвиваються, та держав із перехідною економікою.

Міжнародна фінансова допомога є багатогранним поняттям, яке потребує комплексного аналізу для розуміння його сутності та особливостей. На сьогодні в науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення цього поняття, що зумовлює необхідність систематизації існуючих трактувань. Згідно з офіційним визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), міжнародна фінансова допомога включає "потоки фінансових ресурсів, технічної допомоги та товарів, що надаються на пільгових фінансових умовах з метою сприяння економічному розвитку та добробуту країн, що розвиваються" [1].

На думку Дж. Сакса, міжнародна фінансова допомога – це "передача ресурсів від розвинених країн до країн, що розвиваються, з метою подолання соціально-економічних проблем та стимулювання сталого розвитку" [2]. Натомість В. Істерлі характеризує міжнародну фінансову допомогу як "систему заходів фінансового характеру, спрямованих на підтримку бюджетної стабільності, реалізацію структурних реформ та досягнення конкретних цілей розвитку в країнах-реципієнтах" [3].

Українські дослідники, зокрема Т. Кожухова, пропонують розглядати міжнародну фінансову допомогу як "сукупність фінансових інструментів, що

використовуються донорами для підтримки економічного розвитку країн-реципієнтів на основі пільгових умов" [4]. О. Рогач доповнює це визначення, акцентуючи увагу на тому, що "міжнародна фінансова допомога передбачає добровільну передачу ресурсів від донорів до реципієнтів з метою вирішення конкретних соціально-економічних проблем" [5].

Підсумовуючи, можу сказати, що міжнародна фінансова допомога – це система економічних відносин між донорами та реципієнтами, що передбачає передачу фінансових ресурсів на пільгових умовах з метою подолання структурних дисбалансів, стимулювання економічного зростання та досягнення цілей сталого розвитку в країнах-реципієнтах.

Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити ключові характеристики міжнародної фінансової допомоги:

- добровільний характер надання;
- наявність пільгових умов;
- цільова спрямованість;
- орієнтація на досягнення конкретних результатів;
- можливість встановлення певних умов для отримання допомоги.

Міжнародна фінансова допомога охоплює широкий спектр фінансових інструментів та механізмів. Відповідно до методології Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), виділяють такі основні види міжнародної фінансової допомоги:

1. Офіційна допомога розвитку (ОДР) – потоки фінансових ресурсів, що надаються урядами розвинених країн та міжнародними організаціями країнам, що розвиваються, на пільгових умовах (з грантовим елементом не менше 25%) з метою сприяння їх економічному розвитку та підвищення добробуту населення.

2. Гранти – безповоротна фінансова допомога, яка надається на конкретні цілі та не передбачає повернення коштів. Гранти часто використовуються для фінансування соціальних проєктів, розвитку інфраструктури, підтримки освіти та

охорони здоров'я.

3. Пільгові кредити – фінансові ресурси, що надаються на умовах, більш вигідних порівняно з ринковими (нижчі процентні ставки, триваліший термін погашення, наявність пільгового періоду). Такі кредити зазвичай спрямовуються на реалізацію інфраструктурних проєктів та структурних реформ.

4. Технічна допомога – передача знань, досвіду та технологій, що сприяє підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів та розвитку людського капіталу. Технічна допомога часто реалізується у формі консультаційних послуг, навчальних програм та експертної підтримки.

5. Гуманітарна допомога – екстрена підтримка країн, що постраждали від стихійних лих, військових конфліктів або інших надзвичайних ситуацій. Така допомога спрямована на забезпечення базових потреб населення та мінімізацію негативних наслідків кризових явищ.

Варто зауважити, що міжнародна фінансова допомога може надаватися на різних умовах, які визначаються донорами та узгоджуються з реципієнтами. Зокрема, виділяють:

-безумовна допомога – надається без встановлення специфічних вимог щодо її використання або реалізації певних реформ.

-умовна допомога – передбачає виконання країною-реципієнтом певних зобов'язань, таких як проведення структурних реформ, боротьба з корупцією, забезпечення прозорості використання коштів тощо.

-цільова допомога – спрямовується на фінансування конкретних проєктів або програм, що визначаються донорами у взаємодії з реципієнтами.

-нецільова допомога – передбачає можливість самостійного визначення країною-реципієнтом напрямів використання отриманих ресурсів.

Міжнародна фінансова допомога є комплексним явищем, що охоплює різноманітні форми та види фінансових потоків, спрямованих на підтримку країн у подоланні соціально-економічних проблем та забезпеченні сталого розвитку.

1.2. Класифікація міжнародної фінансової допомоги

Ефективне дослідження міжнародної фінансової допомоги вимагає систематизації її видів відповідно до певних класифікаційних ознак. Комплексна класифікація дозволяє краще зрозуміти механізми функціонування системи міжнародної допомоги та особливості її окремих складових.

На основі аналізу наукової літератури та практики міжнародних фінансових відносин виділяють таку класифікацію міжнародної фінансової допомоги:

1. За джерелами походження:

-багатостороння допомога – надається міжнародними організаціями (МВФ, Світовий банк, регіональні банки розвитку, агенції ООН) за рахунок внесків країн-членів. Характеризується більшою об'єктивністю та орієнтацією на вирішення глобальних проблем.

-двостороння допомога – передається безпосередньо від однієї країни до іншої на основі міжурядових угод. Часто відображає геополітичні інтереси донорів та історичні зв'язки між країнами.

-приватна допомога – надходить від неурядових організацій, благодійних фондів, приватних компаній та окремих осіб. Зазвичай спрямовується на конкретні проекти соціального характеру.

2. За формою надання:

-фінансова допомога – передача грошових коштів або фінансових інструментів.

-технічна допомога – передача знань, досвіду, технологій, консультаційних послуг.

-матеріальна допомога – надання товарів, обладнання, медикаментів тощо.

-змішана допомога – поєднання різних форм допомоги в рамках одного проекту або програми.

3. За ступенем зв'язаності:

-незв'язана допомога – не передбачає обов'язкового використання товарів або послуг з країни-донора, що підвищує ефективність допомоги.

-частково зв'язана допомога – передбачає використання товарів або послуг з країни-донора або визначеного кола країн.

-зв'язана допомога – вимагає використання товарів або послуг виключно з країни-донора, що може знижувати ефективність допомоги через вищі ціни або невідповідність місцевим потребам.

4. За механізмом надання:

-програмна допомога – спрямована на підтримку загальнонаціональних програм розвитку або галузевих реформ.

-проектна допомога – фінансування конкретних проєктів з чітко визначеними цілями та результатами.

-бюджетна підтримка – пряме перерахування коштів до бюджету країни-реципієнта для фінансування пріоритетних напрямів розвитку.

-секторальна допомога – спрямована на розвиток конкретних секторів економіки (освіта, охорона здоров'я, енергетика тощо).

5. За строками надання:

-короткострокова допомога – надається на період до 1 року, часто для подолання кризових явищ або реалізації невеликих проєктів.

-середньострокова допомога – розрахована на період від 1 до 5 років, зазвичай спрямовується на реалізацію комплексних проєктів або програм.

-довгострокова допомога – передбачає фінансування протягом понад 5 років, орієнтована на досягнення стратегічних цілей розвитку.

6. За умовами надання:

-гранти – безповоротна фінансова допомога.

-пільгові кредити – позики на умовах, більш вигідних порівняно з ринковими.

-змішане фінансування – поєднання грантів та кредитів у різних пропорціях.

-гарантії – зобов'язання донора щодо покриття певних ризиків, пов'язаних з

реалізацією проєктів.

7. За цільовим призначенням:

-макроекономічна стабілізація – підтримка платіжного балансу, стабілізація валютного курсу, зниження інфляції.

-структурні реформи – сприяння трансформації економічної системи, розвитку інституцій, вдосконаленню регуляторного середовища.

-секторальний розвиток – підтримка пріоритетних секторів економіки, таких як енергетика, транспорт, сільське господарство.

-соціальні проєкти – фінансування програм у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

-екологічні ініціативи – підтримка проєктів, спрямованих на захист навколишнього середовища, боротьбу зі зміною клімату.

-гуманітарні цілі – допомога в надзвичайних ситуаціях, подолання наслідків катастроф.

8. За рівнем надання:

-міждержавна допомога – надається на рівні центральних урядів.

-міжрегіональна допомога – реалізується між окремими регіонами різних країн.

-місцева допомога – здійснюється на рівні муніципалітетів або громад.

Така класифікація дозволяє враховувати різноманітні аспекти міжнародної фінансової допомоги та може бути використана для аналізу конкретних програм та проєктів. Водночас слід зазначити, що на практиці часто спостерігається поєднання різних видів допомоги в рамках комплексних програм співробітництва. Особливу увагу варто приділити класифікації міжнародної фінансової допомоги відповідно до методології Комітету допомоги розвитку ОЕСР, яка використовується для статистичного обліку та аналізу потоків допомоги на глобальному рівні. Згідно з цією методологією, виділяють:

1. Офіційну допомогу розвитку (ОДР) – потоки фінансових ресурсів, що надаються країнам, які включені до переліку реципієнтів ОДР, та відповідають

таким критеріям:

- надаються офіційними установами (урядами або їх агенціями);
- мають на меті сприяння економічному розвитку та підвищення добробуту;
- мають пільговий характер (грантовий елемент не менше 25% для кредитів).

2. Інші офіційні потоки (ІОП) – трансакції, що здійснюються офіційними установами, але не відповідають критеріям ОДР (наприклад, експортні кредити, інвестиції урядових агенцій).

3. Приватні потоки за ринковими умовами – інвестиції, кредити та інші фінансові операції, що здійснюються приватним сектором на комерційних засадах.

4. Приватні гранти – трансфери ресурсів від неурядових організацій, благодійних фондів та інших приватних суб'єктів на пільгових умовах.

1.3. Вплив міжнародної фінансової допомоги на економіку країн

Міжнародна фінансова допомога є важливим інструментом підтримки економічного розвитку країн, проте її вплив на економіку реципієнтів залишається предметом численних наукових дискусій. Аналіз теоретичних концепцій та емпіричних досліджень дозволяє виявити як позитивні, так і негативні аспекти впливу міжнародної фінансової допомоги на економічні системи країн-реципієнтів.

Теоретичне обґрунтування позитивного впливу міжнародної фінансової допомоги базується на концепції "подвійного дефіциту", запропонованій Х. Ченері та А. Страутом [6]. Згідно з цією концепцією, країни, що розвиваються, стикаються з двома обмеженнями: дефіцитом внутрішніх заощаджень та дефіцитом іноземної валюти. Міжнародна фінансова допомога дозволяє подолати ці обмеження, забезпечуючи додаткові ресурси для інвестицій та імпорту необхідних товарів.

Позитивний вплив міжнародної фінансової допомоги на економіку країн-реципієнтів проявляється в наступних аспектах:

1. Стимулювання економічного зростання. Додаткові фінансові ресурси створюють можливості для збільшення інвестицій у продуктивні сектори економіки, модернізації виробництва та розвитку інфраструктури. Дослідження А. Банерджі та Е. Дюфло свідчать, що "правильно спрямована фінансова допомога може сприяти підвищенню темпів економічного зростання в довгостроковій перспективі" [7]. Це підтверджується аналітичними звітами Світового банку, які демонструють, що "цільова фінансова допомога на розвиток інфраструктури та людського капіталу має стійкий позитивний вплив на економічне зростання у довгостроковій перспективі" [8].

2. Підтримка макроекономічної стабільності. Міжнародна фінансова допомога може бути використана для стабілізації платіжного балансу, підтримки валютного

курсу та зниження інфляційного тиску. Особливо важливою така підтримка є під час економічних криз, коли країни стикаються з гострим дефіцитом фінансових ресурсів.

3. *Каталізація структурних реформ.* Умовна фінансова допомога часто пов'язана з вимогами щодо проведення структурних реформ, спрямованих на підвищення ефективності економіки та покращення інституційного середовища. За умови правильного дизайну та імплементації ці реформи можуть сприяти довгостроковому економічному розвитку.

4. *Розвиток людського капіталу.* Значна частина міжнародної фінансової допомоги спрямовується на фінансування проєктів у сфері освіти та охорони здоров'я, що сприяє підвищенню якості людського капіталу – ключового фактора економічного зростання в сучасних умовах.

5. *Передача знань та технологій.* Технічна допомога, що є важливою складовою міжнародної фінансової підтримки, забезпечує доступ до передових знань, методів управління та технологій, що підвищує продуктивність економіки та стимулює інноваційний розвиток.

6. *Подолання бідності та нерівності.* Цільові програми допомоги, спрямовані на підтримку вразливих верств населення, сприяють зниженню рівня бідності та зменшенню соціальної нерівності, що в довгостроковій перспективі позитивно впливає на економічний розвиток.

7. *Активізація приватних інвестицій.* Міжнародна фінансова допомога може виступати каталізатором приватних інвестицій завдяки покращенню інвестиційного клімату, розвитку інфраструктури та зниженню ризиків. Дослідження К. Рейнхарт і К. Рогоффа підтверджують, що "в країнах із сприятливим інституційним середовищем офіційна допомога сприяє збільшенню обсягів приватних інвестицій" [9].

Водночас, низка теоретичних концепцій досліджень вказує на можливі негативні наслідки міжнародної фінансової допомоги для економіки країн-

реципієнтів:

1. *Ефект "голландської хвороби"*. Значні обсяги міжнародної допомоги можуть призвести до зміцнення національної валюти та, як наслідок, зниження конкурентоспроможності експортних секторів економіки. Дослідження П. Коллієра та Д. Долара свідчать, що "надмірні обсяги допомоги можуть викликати ефекти, подібні до "ресурсного прокляття" [10].

2. *Формування залежності від зовнішньої допомоги*. Постійний доступ до зовнішніх фінансових ресурсів може зменшувати стимули для мобілізації внутрішніх ресурсів та проведення необхідних економічних реформ. У довгостроковій перспективі це призводить до формування "допомогової залежності" та зниження економічної самостійності країн-реципієнтів.

3. *Корупція та неефективне використання коштів*. Значні обсяги фінансової допомоги в умовах слабких інституцій можуть створювати можливості для корупції та нецільового використання коштів. За даними досліджень В. Істерлі, "в країнах із високим рівнем корупції та низькою якістю управління значна частина міжнародної допомоги не досягає цільових бенефіціарів" [3].

4. *Погіршення якості державного управління*. Залежність від зовнішньої допомоги може знижувати підзвітність урядів перед громадянами та послаблювати зв'язок між оподаткуванням та наданням суспільних благ. Дослідження Д. Мосс, Г. Петерсон та Н. ван де Валле свідчать, що "надмірна залежність від зовнішньої допомоги може підривати розвиток ефективних державних інституцій" [11].

5. *Витіснення приватних інвестицій*. У деяких випадках міжнародна допомога може витіснити приватні інвестиції, особливо якщо вона спрямовується в сектори, де приватний капітал міг би діяти ефективніше. Це може призводити до викривлень на фінансових ринках та неефективного розподілу ресурсів.

6. *Проциклічність допомоги*. Дослідження показують, що обсяги міжнародної допомоги часто збільшуються під час економічного зростання та зменшуються під час криз, що посилює економічну нестабільність у країнах-реципієнтах [12].

7. *Фрагментація допомоги.* Наявність багатьох донорів із різними пріоритетами та вимогами може призводити до фрагментації допомоги та підвищення трансакційних витрат, пов'язаних із її отриманням та використанням.

Емпіричні дослідження впливу міжнародної фінансової допомоги на економічне зростання дають неоднозначні результати. Р. Радалет, М. Клеменс та С. Бхавнані виявили, що "різні типи допомоги мають різний вплив на економічне зростання: допомога, спрямована на підтримку бюджету та платіжного балансу, має короткостроковий позитивний ефект, тоді як інвестиції в інфраструктуру та виробничі сектори сприяють довгостроковому зростанню" [13].

Дослідження Світового банку свідчать, що "ефективність міжнародної допомоги значною мірою залежить від якості економічної політики та інституцій у країнах-реципієнтах" [14]. У країнах із сприятливим інституційним середовищем та раціональною економічною політикою міжнародна допомога сприяє економічному зростанню, тоді як у країнах із слабкими інституціями та неефективною політикою вплив допомоги може бути незначним або навіть негативним.

На основі аналізу теоретичних концепцій визначено ключові фактори, що впливають на ефективність міжнародної фінансової допомоги: якість інституцій та управління в країні-реципієнті, включаючи рівень корупції, ефективність державного управління, захист прав власності тощо; економічна політика, що проводиться урядом країни-реципієнта, зокрема фіскальна, монетарна та торговельна політика; структура допомоги, включаючи співвідношення грантів та кредитів, проєктної та програмної допомоги, зв'язаної та незв'язаної допомоги; координація дій донорів та узгодженість їх підходів з національними пріоритетами розвитку країн-реципієнтів; передбачуваність та стабільність допомоги, що дозволяє країнам-реципієнтам ефективно планувати її використання. Врахування цих факторів дозволяє підвищити ефективність міжнародної фінансової допомоги та максимізувати її позитивний вплив на економіку країн-реципієнтів.

Особливої уваги заслуговує аналіз впливу міжнародної фінансової допомоги

на різні групи країн. За даними Світового банку, країни з низьким рівнем доходу демонструють вищу залежність від офіційної допомоги розвитку, яка в окремих випадках може сягати 10-15% ВВП [15]. Для порівняння, в країнах із середнім рівнем доходу цей показник рідко перевищує 2% ВВП. Згідно з дослідженням ООН, "надмірна залежність від зовнішньої допомоги може створювати значні ризики для макроекономічної стабільності та стійкості державних фінансів, особливо в умовах волатильності міжнародних фінансових потоків" [16].

У контексті сучасних глобальних викликів змінюються і пріоритети міжнародної фінансової допомоги. Так, за даними ОЕСР, протягом останнього десятиліття спостерігається значне збільшення обсягів фінансування, спрямованого на боротьбу зі зміною клімату та адаптацію до її наслідків [17]. У 2023 році екологічно орієнтована допомога становила понад 25% загального обсягу ОДР, порівняно з 15% у 2010 році. Цей тренд відображає зростаюче усвідомлення взаємозв'язку між екологічною стійкістю та економічним розвитком.

Цікавим є досвід країн, які успішно використали міжнародну фінансову допомогу для стимулювання економічного розвитку. Наприклад, Південна Корея, яка в 1960-х роках була одним із найбільших реципієнтів міжнародної допомоги, зуміла трансформувати свою економіку та стати донором допомоги. Дослідження Азійського банку розвитку свідчать, що "ключовими факторами успіху були сильне національне лідерство, чітка стратегія розвитку та ефективне використання зовнішньої допомоги для розбудови виробничих потужностей та розвитку людського капіталу" [15].

Важливим аспектом впливу міжнародної фінансової допомоги є її роль у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР). За даними ООН, "для подолання розриву у фінансуванні ЦСР країнам, що розвиваються, потрібно щорічно близько 2,5 трлн доларів США додаткових інвестицій" [18]. Міжнародна фінансова допомога, хоча і не може повністю покрити цей розрив, відіграє важливу роль у каталізації інших джерел фінансування та підтримці найбільш вразливих країн та секторів.

Європейський Союз, як один із найбільших донорів міжнародної допомоги, у своєму звіті про ефективність допомоги за 2023 рік наголошує на необхідності "застосування диференційованого підходу до країн різного рівня розвитку та зосередження на результатах та довгострокових змінах, а не на обсягах допомоги" [19]. Такий підхід відображає зміну парадигми міжнародної допомоги від кількісних показників до якісних результатів та системних трансформацій.

Дослідження Міжнародного валютного фонду виявило, що "вплив фінансової допомоги на економічне зростання значною мірою залежить від рівня економічної свободи та якості інституцій у країні-реципієнті" [20]. У країнах з високим рівнем економічної свободи та сильними інституціями кожен додатковий відсоток ВВП, отриманий у вигляді допомоги, приводить до збільшення темпів економічного зростання на 0,5-0,7 відсоткових пункти. Натомість у країнах зі слабкими інституціями цей ефект може бути незначним або навіть негативним.

Важливим трендом останніх років є зростання ролі нових донорів, таких як Китай, Індія, Бразилія та Туреччина. За даними ОЕСР, "обсяги допомоги від нетрадиційних донорів зросли з менш ніж 5% глобального обсягу ОДР у 2000 році до понад 20% у 2023 році" [21]. Ці країни часто застосовують підходи, що відрізняються від традиційних донорів, зокрема приділяють більше уваги економічній інфраструктурі та виробничим секторам, а також менше пов'язують допомогу з політичними умовами.

Одним із ключових викликів у сфері міжнародної фінансової допомоги залишається проблема узгодженості політики. Дослідження Київської школи економіки свідчить, що "неузгодженість торговельної, інвестиційної, міграційної та інших політик донорів з цілями допомоги може значно знижувати її ефективність" [22]. Наприклад, торговельні бар'єри можуть нівелювати позитивний ефект від допомоги, спрямованої на розвиток експортного потенціалу країн, що розвиваються.

У контексті України важливо відзначити, що міжнародна фінансова допомога відіграє важливу роль у підтримці макроекономічної стабільності та структурних

реформ. За даними Міністерства фінансів України, "протягом 2014-2024 років Україна отримала понад 30 млрд доларів США міжнародної фінансової допомоги від різних донорів" [23]. Ці кошти були спрямовані на стабілізацію платіжного балансу, підтримку реформ у банківському секторі, модернізацію енергетичної інфраструктури та інші пріоритетні напрями розвитку.

Дослідження Інституту економіки та прогнозування НАН України підтверджує, що "ефективність міжнародної фінансової допомоги в Україні значною мірою залежить від якості інституцій та узгодженості програм допомоги з національними пріоритетами розвитку" [24]. Особливо успішними виявилися проєкти, що передбачали активне залучення громадянського суспільства та приватного сектору до процесів моніторингу та оцінки результатів.

Таким чином, вплив міжнародної фінансової допомоги на економіку країн є комплексним і багатограним. За сприятливих умов, таких як ефективні інституції, раціональна економічна політика та правильний дизайн програм допомоги, міжнародна фінансова підтримка може стати каталізатором економічного зростання та розвитку. Водночас, необхідно враховувати потенційні ризики та негативні наслідки, пов'язані з неефективним використанням допомоги, формуванням залежності та можливими макроекономічними дисбалансами.

Для максимізації позитивного впливу міжнародної фінансової допомоги необхідний комплексний підхід, що включає:

- вдосконалення системи управління допомогою в країнах-реципієнтах;
- підвищення якості інституцій та покращення економічної політики;
- посилення координації дій донорів та узгодження їх підходів з національними пріоритетами розвитку;
- забезпечення прозорості та підзвітності використання допомоги;
- розробку стратегій поступового зниження залежності від зовнішньої допомоги;
- впровадження механізмів моніторингу та оцінки результативності

допомоги;

- посилення ролі місцевих громад та громадянського суспільства у визначенні пріоритетів розвитку;
- інтеграцію інноваційних фінансових інструментів та механізмів;
- забезпечення довгострокової сталості результатів після завершення програм допомоги.

Ці принципи знайшли відображення в Паризькій декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги (2005), Аккрській програмі дій (2008) та Пусанському партнерстві для ефективного співробітництва задля розвитку (2011), які встановили міжнародні стандарти ефективності допомоги.

Лише за таких умов міжнародна фінансова допомога може стати ефективним інструментом підтримки економічного розвитку та подолання глобальних викликів, з якими стикаються країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНИ

2.1 Основні джерела міжнародної фінансової допомоги Україні період

Міжнародна фінансова допомога для України формується через складну систему багатосторонніх та двосторонніх відносин із міжнародними фінансовими організаціями, урядами країн-донорів та приватними донорами. Впродовж останніх років особливо після повномасштабного вторгнення росії в лютому 2022 року, ця система істотно трансформувалася та розширилася.

Міжнародні фінансові організації (МФО) залишаються стратегічно важливим джерелом фінансової підтримки України. Співпраця з цими інституціями характеризується не лише значними обсягами фінансування, але й високим рівнем експертної підтримки та впровадженням міжнародних стандартів у сфері управління державними фінансами [25].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) упродовж 2022-2024 років суттєво посилив підтримку України. У березні 2023 року МВФ затвердив для України чотирирічну програму розширеного фінансування (EFF) на суму близько 15,6 млрд доларів США. Ця програма стала центральним елементом більш масштабного пакету міжнародної підтримки загальним обсягом близько 115 млрд доларів США [26]. Важливо відзначити, що програма EFF замінила попередню програму "моніторингу з участю ради директорів" (PMB), що свідчить про довіру МВФ до української

економічної політики навіть в умовах війни. Кредити МВФ для України спрямовуються переважно на підтримку бюджету, зокрема на фінансування соціальних та гуманітарних видатків. Водночас, співпраця з МВФ передбачає виконання низки структурних маяків, які спрямовані на посилення інституційної спроможності України, удосконалення бюджетної політики та боротьбу з корупцією [27].

Група Світового банку, що включає Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародну асоціацію розвитку (МАР), залишається одним із найбільших донорів України. У 2022-2024 роках Світовий банк організував понад 20 млрд доларів США фінансування для України через різні механізми. Принципово важливою для системи фінансування України стала ініціатива Світового банку щодо створення у 2022 році Багатостороннього донорського фонду для України (MDTF) [28]. Цей фонд акумулює грантові кошти від країн-донорів та приватних благодійників і спрямовує їх на фінансування критично важливих напрямків, зокрема відновлення інфраструктури, соціальні виплати та охорону здоров'я. Проекти Світового банку в Україні охоплюють широкий спектр секторів, включаючи енергетику, транспорт, охорону здоров'я, освіту та соціальний захист. Особливу увагу Банк приділяє проектам із відбудови критичної інфраструктури, пошкодженої внаслідок російських ракетних ударів.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) зосереджує свою діяльність на підтримці приватного сектору української економіки. У 2022-2023 роках ЄБРР інвестував понад 3 млрд євро в українську економіку, з яких значна частина була спрямована на підтримку малого та середнього бізнесу, енергетичного сектору, інфраструктурних проєктів та фінансових установ. ЄБРР впровадив спеціальну програму "Стійкість та засоби до існування", що надає кредити українським підприємствам за пільговими умовами [29]. Особливу увагу банк приділяє проектам у сфері енергетичної безпеки та "зеленого" переходу.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) також значно розширив свою

діяльність в Україні. У 2022-2023 роках ЄІБ виділив понад 2 млрд євро на підтримку України, зокрема на відновлення пошкодженої інфраструктури та забезпечення енергетичної безпеки [30].

Європейський Союз є найбільшим донором України. З початку повномасштабної війни ЄС перейшов від переважно кредитного до грантового фінансування України, що зменшує борговий тягар на українську економіку [31]. Підтримка від ЄС надходить через кілька основних каналів:

1. Програма макрофінансової допомоги (МФД) є основним інструментом фінансової підтримки України з боку ЄС. У 2022 році ЄС надав Україні 7,2 млрд євро в рамках надзвичайної МФД, а в 2023 році було затверджено безпрецедентну програму макрофінансової допомоги обсягом до 18 млрд євро, яка реалізується через щомісячні виплати.

2. Інструмент європейського сусідства (ENI) фінансує програми технічної допомоги, спрямовані на підтримку реформ в Україні. Через цей інструмент фінансуються проєкти у сфері державного управління, децентралізації, судової реформи та антикорупційної діяльності.

3. Фонд солідарності з Україною, створений у 2022 році, спрямований на фінансування проєктів з відбудови та відновлення. Загальний обсяг фонду становить близько 17 млрд євро на період 2022-2027 років.

4. План відновлення України, представлений Європейською Комісією у травні 2022 року, передбачає можливість надання Україні до 50 млрд євро на відбудову та економічне відновлення.

Двостороння допомога від окремих країн є важливим компонентом міжнародної фінансової підтримки України. Серед країн, які надають найбільші обсяги допомоги, варто відзначити:

Сполучені Штати Америки є найбільшим двостороннім донором України. З початку повномасштабного вторгнення Росії США надали Україні понад 75 млрд доларів допомоги, з яких близько 22 млрд доларів становить пряма бюджетна

підтримка. Важливо відзначити, що фінансова допомога від США надається переважно у формі грантів, а не кредитів. Фінансування від США здійснюється через кілька програм, зокрема через Державний департамент, USAID, Міністерство оборони (програма Foreign Military Financing) та Міністерство фінансів [32]. Значна частина допомоги спрямовується на гуманітарні потреби, підтримку бюджету та фінансування проєктів з відновлення критичної інфраструктури.

Велика Британія надала Україні понад 7 млрд фунтів стерлінгів допомоги, з яких близько 2,5 млрд становить економічна та гуманітарна допомога. Важливим компонентом британської допомоги є фінансування проєктів з розмінування територій та відновлення пошкодженої інфраструктури [33].

Німеччина з початку повномасштабної війни надала Україні близько 17 млрд євро цивільної допомоги, що включає економічну, гуманітарну допомогу та підтримку розвитку [34]. Німецька допомога спрямовується переважно на енергетичний сектор, відбудову інфраструктури та підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Канада виділила Україні понад 5 млрд канадських доларів, з яких близько 2 млрд спрямовано на економічну підтримку [35]. Особливістю канадської допомоги є фокус на проєктах з відновлення та розвитку громад, постраждалих від війни.

Японія надала Україні близько 7,6 млрд доларів США допомоги, значна частина якої спрямована на підтримку енергетичного сектору та гуманітарну допомогу [36].

Країни Північної Європи, зокрема Швеція, Норвегія, Данія та Фінляндія, надали Україні сукупно понад 5 млрд євро допомоги [37]. Особливістю допомоги від цих країн є фокус на проєктах з енергоефективності, "зеленого" переходу та розвитку демократичних інституцій.

Приватні донори та благодійні організації також відіграють важливу роль у фінансовій підтримці України. Найбільшими приватними донорами України є:

1. Фонд відновлення України під егідою ЄБРР, який акумулює кошти від

приватних компаній та фондів і спрямовує їх на проекти з відбудови та економічного відновлення.

2. Глобальний фонд України — ініціатива Світового банку, яка залучає кошти від приватних донорів на фінансування гуманітарних проєктів.

3. Міжнародні неурядові організації, такі як Червоний Хрест, Лікарі без кордонів, UNICEF та інші, які надають Україні значну гуманітарну допомогу.

4. Приватні благодійні фонди, такі як фонд Білла та Мелінди Гейтс, фонд Джорджа Сороса та інші, які фінансують проєкти з відновлення та розвитку в Україні.

5. Корпоративний сектор, включаючи великі технологічні компанії та міжнародні корпорації, які надають Україні фінансову та технічну допомогу.

Структура джерел допомоги Україні є досить диверсифікованою, що підвищує стійкість системи фінансування та знижує ризики, пов'язані з залежністю від окремих донорів. Спостерігається тенденція до збільшення частки грантової допомоги порівняно з кредитною, що є позитивним фактором для управління державним боргом України, а також зростання ролі приватних донорів та благодійних організацій у фінансовій підтримці України, що свідчить про високий рівень міжнародної солідарності з Україною. Важливу роль відіграють координаційні механізми, такі як Донорська координаційна платформа для України та Багатосторонній донорський фонд для України, які забезпечують ефективну координацію між донорами та підвищують ефективність використання міжнародної допомоги. До того ж важливим трендом є перехід від короткострокової екстреної допомоги до довгострокових програм підтримки, спрямованих на відбудову та сталий розвиток України.

2.2 Аналіз отриманої фінансованої допомоги під час військового стану

За даними Міністерства фінансів України, загальний обсяг міжнародної фінансової допомоги, отриманої Україною з 24 лютого 2022 року до кінця 2023 року, становив близько 80 млрд доларів США. З них близько 42 млрд доларів становила пряма бюджетна підтримка, спрямована на покриття дефіциту державного бюджету, а решта – гуманітарна, військова та проєктна допомога [38].

Таблиця 2.1.

Загальні обсяги міжнародної фінансової допомоги Україні, 2022-2023 рр. (млрд. доларів США)*

Тип допомоги	2022	2023	Всього
Пряма бюджетна підтримка	18,5	23,7	42,2
Гуманітарна допомога	8,2	5,6	13,8
Проєктна допомога	5,3	7,1	12,4
Технічна допомога	2,1	3,4	5,5
Інші види допомоги	3,2	2,9	6,1
Всього	37,3	42,7	80,0

*Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [39].

Як видно з таблиці 2.1, у 2023 році обсяги допомоги зросли порівняно з 2022

роком, що свідчить про послідовну підтримку міжнародною спільнотою України в умовах триваючої війни. Важливо відзначити, що значна частина допомоги (близько 53%) надається у формі прямої бюджетної підтримки, що дозволяє уряду України фінансувати критично важливі видатки бюджету.

Аналіз щомісячної динаміки надходжень міжнародної фінансової допомоги свідчить про нерівномірність її розподілу протягом року. Як правило, найбільші обсяги допомоги надходять у четвертому кварталі року, що пов'язано з бюджетними циклами країн-донорів та міжнародних фінансових організацій. Пікові надходження допомоги спостерігалися у березні-квітні 2022 року (безпосередньо після початку повномасштабного вторгнення), а також у грудні 2022 року та грудні 2023 року. Така сезонність створює певні виклики для бюджетного планування в Україні та потребує ефективних механізмів управління ліквідністю.

Аналіз структури міжнародної фінансової допомоги за джерелами фінансування дозволяє оцінити роль різних донорів у підтримці України. Таблиця 2.2 представляє розподіл допомоги за основними донорами.

Таблиця 2.2.

Структура міжнародної фінансової допомоги Україні за донорами, 2022-2023 рр.
(млрд доларів США)*

Донор	2022	2023	Всього	Частка, %
Європейський Союз	12,8	19,5	32,3	40,4
США	14,2	8,1	22,3	27,9
МФВ	2,7	4,5	7,2	9,0
Світовий банк	2,1	3,2	5,3	6,6
Велика Британія	1,8	1,5	3,3	4,1
Канада	1,2	1,4	2,6	3,3
Японія	0,8	1,3	2,1	2,6

Інші донори	1,7	3,2	4,9	6,1
Всього	37,3	42,7	80,0	100,0

**Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [39].*

Як видно з таблиці 2.2, найбільшими донорами України є Європейський Союз (40,4% загального обсягу допомоги) та США (27,9%). Важливо відзначити, що у 2023 році частка ЄС у загальному обсязі допомоги зросла, тоді як частка США зменшилася, що свідчить про зростання ролі європейських партнерів у підтримці України.

Важливим аспектом аналізу міжнародної фінансової допомоги є її структура за типом фінансування. Таблиця 2.3 представляє розподіл допомоги на грантову та кредитну.

Таблиця 2.3.

Структура міжнародної фінансової допомоги Україні за типом фінансування, 2022-2023 рр. (млрд доларів США)

Тип фінансування	2022	2023	Всього	Частка, %
Гранти	20,1	24,3	44,4	55,5
Кредити	17,2	18,4	35,6	44,5
Всього	37,3	42,7	80,0	100,0

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [39].

Як видно з таблиці 2.3, у структурі міжнародної фінансової допомоги переважають гранти (55,5%), що є позитивним фактором, оскільки грантова допомога не створює додаткового боргового навантаження на економіку України. Важливо відзначити, що частка грантової допомоги зросла з 53,9% у 2022 році до 56,9% у 2023 році, що свідчить про позитивну тенденцію [40].

Аналіз структури міжнародної фінансової допомоги за секторами економіки дозволяє оцінити пріоритети донорів та напрями використання коштів. Таблиця 2.4 представляє розподіл допомоги за основними секторами.

Таблиця 2.4.

Структура міжнародної фінансової допомоги Україні за секторами, 2022-2023 рр.
(млрд доларів США)

Сектор	2022	2023	Всього	Частка, %
Макрофінансова допомога	18,5	23,7	42,2	52,8
Енергетика	4,2	6,5	10,7	13,4
Охорона здоров'я	3,8	2,3	6,1	7,6
Соціальний захист	2,9	2,7	5,6	7,0
Інфраструктура	2,1	3,5	5,6	7,0
Освіта	1,5	1,2	2,7	3,4
Аграрний сектор	1,2	1,1	2,3	2,9
Інші сектори	3,1	1,7	4,8	6,0
Всього	37,3	42,7	80,0	100,0

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України

[39].

Як видно з таблиці 2.4, найбільша частка допомоги (52,8%) припадає на макрофінансову допомогу, яка спрямовується на покриття дефіциту державного бюджету. Серед секторальної допомоги найбільша частка припадає на енергетичний сектор (13,4%), що пов'язано з необхідністю відновлення пошкодженої енергетичної інфраструктури та забезпечення енергетичної безпеки України в умовах російських ракетних атак.

Для об'єктивної оцінки обсягів міжнародної фінансової допомоги Україні доцільно порівняти їх з обсягами допомоги, що надається іншим країнам, які зіткнулися з подібними викликами. Таблиця 2.5 представляє порівняльний аналіз обсягів допомоги Україні та деяким іншим країнам.

Таблиця 2.5.

Порівняльний аналіз обсягів міжнародної фінансової допомоги, 2022-2023 рр.

Країна	Загальний обсяг допомоги Млрд. дол. США	Допомога на душу населення, дол. США	Допомога у % до ВВП
Україна	80,0	2,000	53,3
Афганістан	8,2	205	40,1
Сирія	5,6	280	32,9
Ємен	4,3	143	21,5
М'янма	3,1	57	4,2
Гаїті	1,2	107	14,8

Джерело: складено автором на основі даних Світового банку та ОЕСР [41].

Як видно з таблиці 2.5, Україна отримує найбільші обсяги міжнародної фінансової допомоги як в абсолютному вимірі, так і в розрахунку на душу населення та відносно ВВП. Це свідчить про безпрецедентний рівень міжнародної солідарності з Україною та розуміння міжнародною спільнотою стратегічної важливості підтримки України в її протистоянні російській агресії.

Міжнародна фінансова допомога відіграє критично важливу роль у підтримці економічної стабільності України в умовах війни. За оцінками Національного банку України, без міжнародної фінансової допомоги падіння ВВП України у 2022 році могло б сягнути 50%, тоді як фактичне падіння становило близько 30%. Міжнародна фінансова допомога мала суттєвий позитивний вплив на економіку України, зокрема на стабільність національної валюти, рівень інфляції та обсяг міжнародних резервів. Окрім того, допомога дозволила зменшити дефіцит державного бюджету та уникнути монетизації дефіциту, що могло б призвести до гіперінфляції.

2.3 Аналіз використання міжнародної фінансової допомоги в Україні

Пряма бюджетна підтримка, яка становить близько 53% загального обсягу міжнародної фінансової допомоги Україні, спрямовується на фінансування критично важливих видатків державного бюджету. Таблиця 2.7 представляє структуру використання прямої бюджетної підтримки у 2022-2023 роках.

Таблиця 2.7.

Структура використання прямої бюджетної підтримки України, 2022-2023 рр.
(млрд доларів США)

Напрямок використання	2022	2023	Всього	Частка, %
Соціальні видатки	7,4	10,2	17,6	41,7
Виплати заробітних плат у бюджетному секторі	5,2	6,3	11,5	27,3
Пенсійне забезпечення	3,1	3,5	6,6	15,6

Охорона здоров'я	1,8	2,1	3,9	9,2
Освіта	0,7	1,2	1,9	4,5
Інші видатки	0,3	0,4	0,7	1,7
Всього	18,5	23,7	42,2	100,0

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [39].

Як видно з таблиці 2.7, найбільша частка прямої бюджетної підтримки (41,7%) спрямовується на фінансування соціальних видатків, зокрема на виплати допомоги внутрішньо переміщеним особам, малозабезпеченим сім'ям та іншим вразливим категоріям населення. Значна частка коштів (27,3%) спрямовується на виплати заробітних плат працівникам бюджетного сектору, зокрема вчителям, лікарям, військовослужбовцям та працівникам органів державної влади.

Важливо відзначити, що пряма бюджетна підтримка не може бути використана на фінансування військових видатків, оскільки більшість донорів встановлюють обмеження щодо використання коштів. Натомість, кошти міжнародної допомоги, спрямовані на фінансування соціальних та гуманітарних видатків, дозволяють уряду України перенаправити власні ресурси на фінансування оборонних потреб.

Секторальна допомога, яка становить близько 47% загального обсягу міжнародної фінансової допомоги Україні, спрямовується на фінансування проєктів у конкретних секторах економіки [39]. Аналіз використання секторальної допомоги дозволяє оцінити її вплив на розвиток відповідних секторів.

Енергетичний сектор отримує найбільшу частку секторальної допомоги (близько 13,4% загального обсягу допомоги). Кошти спрямовуються на відновлення пошкодженої енергетичної інфраструктури, зокрема електростанцій, підстанцій та ліній електропередач, а також на забезпечення енергетичної безпеки України в умовах російських ракетних атак. Важливим напрямом використання допомоги в енергетичному секторі є фінансування проєктів з енергоефективності та "зеленого" переходу. Зокрема, кошти спрямовуються на модернізацію теплових

електростанцій, розвиток відновлюваних джерел енергії та впровадження енергоефективних технологій. За даними Міністерства енергетики України, за рахунок міжнародної допомоги у 2022-2023 роках було відновлено близько 70% пошкодженої енергетичної інфраструктури, що дозволило зменшити дефіцит електроенергії та забезпечити стабільне електропостачання для критичної інфраструктури та населення [42]. Найбільша частка допомоги в енергетичному секторі (45%) спрямовується на відновлення пошкодженої інфраструктури, 25% - на забезпечення енергетичної безпеки, 18% - на розвиток відновлюваних джерел енергії, 7% - на проєкти з енергоефективності та 5% - на інші напрями.

Сектор охорони здоров'я отримує близько 7,6% загального обсягу міжнародної фінансової допомоги. Кошти спрямовуються на фінансування проєктів з модернізації медичних закладів, закупівлю медичного обладнання та ліків, а також на підготовку медичного персоналу. Важливим напрямом використання допомоги в секторі охорони здоров'я є фінансування проєктів з надання медичної допомоги пораненим військовослужбовцям та цивільному населенню, постраждалому від війни. Зокрема, кошти спрямовуються на створення та обладнання реабілітаційних центрів, закупівлю протезів та ортезів, а також на підготовку фахівців з реабілітації. За даними Міністерства охорони здоров'я України, за рахунок міжнародної допомоги у 2022-2023 роках було відновлено близько 120 медичних закладів, пошкоджених внаслідок російських обстрілів, закуплено медичне обладнання на суму понад 500 млн доларів США та забезпечено ліками близько 2 млн пацієнтів [43].

Сектор соціального захисту отримує близько 7,0% загального обсягу міжнародної фінансової допомоги. Кошти спрямовуються на фінансування програм соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій населення. Особливу увагу в рамках програм соціального захисту приділяють підтримці внутрішньо переміщених осіб. За даними Міністерства соціальної політики України, за рахунок міжнародної

допомоги у 2022-2023 роках було надано допомогу близько 4,5 млн внутрішньо переміщених осіб, створено близько 1000 тимчасових притулків та забезпечено житлом близько 200 тисяч сімей [44].

Інфраструктурний сектор отримує близько 7,0 % загального обсягу міжнародної фінансової допомоги. Кошти спрямовуються на відновлення пошкодженої транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури, а також на реалізацію проєктів з розвитку критичної інфраструктури. За даними Міністерства розвитку громад та територій України, за рахунок міжнародної допомоги у 2022-2023 роках було відновлено близько 500 об'єктів транспортної інфраструктури, зокрема мостів, доріг та залізничних колій, близько 300 об'єктів комунальної інфраструктури, зокрема водопровідних та каналізаційних мереж, та близько 400 об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема шкіл, дитячих садків та лікарень [45]. Найбільша частка коштів (39,6%) спрямовується на відновлення транспортної інфраструктури, що пояснюється стратегічною важливістю транспортних комунікацій для забезпечення логістики та економічної діяльності в умовах війни.

Рівень освоєння коштів є одним із базових показників ефективності використання міжнародної фінансової допомоги. Він визначається як відношення фактично використаних коштів до загального обсягу виділених коштів. Середній рівень освоєння коштів міжнародної фінансової допомоги в Україні досить високий і становить близько 90%. Найвищий рівень освоєння спостерігається для прямої бюджетної підтримки (98,7%), тоді як для проєктної допомоги цей показник нижчий (79,5%), що пояснюється складністю процедур закупівель та реалізації проєктів в умовах війни. Важливо відзначити позитивну динаміку рівня освоєння коштів у 2023 році порівняно з 2022 роком, що свідчить про покращення механізмів управління міжнародною допомогою та підвищення інституційної спроможності українських органів влади.

Міжнародна фінансова допомога відіграла критично важливу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності України в умовах війни. За оцінками

Національного банку України, без міжнародної допомоги інфляція у 2022 році могла б сягнути 45%, тоді як фактичний показник становив 26,6%, тим самим сприяючи макроекономічній стабілізації. Кошти міжнародної допомоги дозволили уряду України забезпечити виплати пенсій, заробітних плат працівникам бюджетного сектору та соціальної допомоги, що сприяло збереженню соціальної стабільності в умовах війни. Міжнародна допомога дозволила надати підтримку близько 4,5 млн внутрішньо переміщених осіб, забезпечивши їх житлом, продуктами харчування та іншими необхідними товарами та послугами. Міжнародна допомога сприяла впровадженню реформ та інституційному розвитку, зокрема у сфері управління державними фінансами, боротьби з корупцією та розвитку демократичних інституцій [39].

Аналіз використання міжнародної фінансової допомоги в Україні дозволяє виявити ряд проблем та викликів, які впливають на ефективність використання коштів [39].

1. Велика кількість донорів та різноманітність програм допомоги створюють виклики для ефективної координації. Незважаючи на створення Донорської координаційної платформи для України, все ще існують проблеми у координації дій між різними донорами та українськими органами влади.

2. Обмежена інституційна спроможність українських органів влади та організацій-реципієнтів впливає на здатність ефективно управляти міжнародною допомогою. Особливо це стосується проєктної допомоги, де низький рівень інституційної спроможності призводить до затримок у реалізації проєктів та неповного освоєння коштів.

3. Складні бюрократичні процедури, як з боку донорів, так і з боку українських органів влади, часто призводять до затримок у реалізації проєктів та збільшення транзакційних витрат.

4. Незважаючи на значний прогрес у боротьбі з корупцією, ризики корупції все ще залишаються значними, особливо у секторах, пов'язаних із закупівлями

товарів та послуг.

5. Існують виклики, пов'язані з забезпеченням ефективності використання допомоги, зокрема у контексті досягнення довгострокових цілей розвитку та відбудови.

6. Система моніторингу та оцінки використання міжнародної допомоги потребує подальшого вдосконалення для забезпечення прозорості та підзвітності.

7. Забезпечення сталості результатів, досягнутих за рахунок міжнародної допомоги, залишається важливим викликом, особливо в умовах триваючої війни та невизначених перспектив її завершення.

Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалити систему управління міжнародною допомогою, зокрема шляхом посилення координації між донорами та українськими органами влади, підвищення інституційної спроможності організацій-реципієнтів, спрощення бюрократичних процедур, посилення боротьби з корупцією та вдосконалення системи моніторингу та оцінки [46].

Аналіз міжнародного досвіду управління фінансовою допомогою дозволяє виявити кращі практики, які можуть бути релевантними для України. Особливо цінним є досвід країн, які зіткнулися з подібними викликами, зокрема Боснії та Герцеговини, Косово, Грузії та Молдови.

Досвід Боснії та Герцеговини, яка отримала значну міжнародну допомогу після завершення конфлікту у 1990-х роках, свідчить про важливість ефективної координації допомоги та залучення місцевих громад до планування та реалізації проєктів. У Боснії та Герцеговині було створено спеціальний координаційний орган, який забезпечував узгодження допомоги з національними пріоритетами та координацію дій між донорами.

Досвід Косово свідчить про важливість розбудови інституційної спроможності для ефективного управління міжнародною допомогою. У Косово було створено Агенцію з питань європейської інтеграції, яка відповідала за координацію міжнародної допомоги та забезпечення її узгодженості з процесом європейської

інтеграції.

Досвід Грузії, яка отримала значну міжнародну допомогу після російсько-грузинської війни 2008 року, свідчить про важливість прозорості та підзвітності в управлінні допомогою. У Грузії було створено спеціальну платформу для моніторингу використання міжнародної допомоги, яка забезпечувала публічний доступ до інформації про проєкти та їх результати.

Досвід Молдови свідчить про важливість стратегічного планування та узгодження міжнародної допомоги з національними пріоритетами розвитку. У Молдові було розроблено Національну стратегію розвитку, яка визначала пріоритетні напрями використання міжнародної допомоги та забезпечувала її узгодженість з процесом європейської інтеграції.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1 Роль міжнародної допомоги у відновленні економіки України

За оцінками Світового банку, втрати економіки України внаслідок повномасштабного вторгнення станом на початок 2024 року перевищили 486 млрд доларів США, що становить близько 2,5 річних ВВП України довоєнного періоду [47]. Відновлення такого масштабу збитків потребує не лише внутрішніх ресурсів держави, але й значної міжнародної фінансової підтримки.

План відновлення України, представлений урядом на Міжнародній конференції з відбудови України у Лугано (Швейцарія) у липні 2022 року, оцінює загальну потребу у фінансуванні відбудови на рівні понад 750 млрд доларів США. При цьому, за даними Київської школи економіки, для невідкладного відновлення критичної

інфраструктури (енергетика, транспорт, житло, освіта, охорона здоров'я) у короткостроковій перспективі необхідно близько 110 млрд доларів США [48].

Міжнародна фінансова допомога виконує ключові функції у процесі відновлення економіки України. Наприклад, забезпечення макроекономічної стабільності, що пояснюється фінансовою допомогою від МВФ, Світового банку, ЄС та США, яка дозволяє утримувати дефіцит бюджету на керованому рівні та забезпечувати стабільність національної валюти. За даними Міністерства фінансів України, у 2023 році міжнародна допомога покрила близько 58% дефіциту державного бюджету України, що дозволило уникнути необхідності емісійного фінансування та утримати інфляцію на відносно помірному рівні [49]. Сприяння макроекономічній стабільності є фундаментальною передумовою для відновлення економіки, оскільки забезпечує передбачуване середовище для бізнесу та інвесторів. Також, значна частина міжнародної допомоги спрямовується на відновлення пошкодженої інфраструктури – електромереж, теплоцентралей, водопостачання, доріг, мостів, шкіл та лікарень. За даними Міністерства розвитку громад та територій України, протягом 2022-2023 років за рахунок міжнародної допомоги було реалізовано понад 1200 проєктів з відновлення інфраструктури загальною вартістю близько 4,2 млрд доларів США. Відновлення інфраструктури не лише покращує умови життя населення, але й створює необхідні передумови для відновлення економічної активності. Міжнародні фінансові організації, зокрема ЄБРР та Міжнародна фінансова корпорація, надають підтримку приватному сектору через кредитні та грантові програми. За даними ЄБРР, у 2023 році банк інвестував в Україну 2,1 млрд євро, більшість з яких було спрямовано на підтримку малого та середнього бізнесу [50]. Частина міжнародної допомоги спрямовується на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, що сприяє збереженню та розвитку людського капіталу України. За даними Міністерства освіти і науки України, протягом 2022-2023 років міжнародні донори профінансували проєкти в освітній сфері на суму понад 1,5 млрд доларів США, що дозволило відновити роботу освітніх закладів, забезпечити дистанційне навчання та підтримати

переміщені заклади освіти [51]. Інвестиції в людський капітал є критично важливими для довгострокового розвитку економіки, оскільки якісна робоча сила є ключовим фактором конкурентоспроможності країни. Міжнародна фінансова допомога зазвичай надається за умови проведення структурних реформ, спрямованих на покращення якості державного управління, боротьбу з корупцією та створення сприятливого бізнес-середовища. Програма співпраці України з МВФ у рамках механізму розширеного фінансування (EFF) на суму 15,6 млрд доларів США, затверджена у березні 2023 року, містить структурні маяки, спрямовані на посилення корпоративного управління в державних банках, вдосконалення податкової адміністрації та покращення управління державними фінансами [52]. Інституційні реформи мають надзвичайно важливе значення для забезпечення сталого економічного розвитку, оскільки вони створюють фундамент для ефективного функціонування економіки. Значна частина міжнародної допомоги спрямовується на відновлення та модернізацію енергетичної інфраструктури України, яка зазнала значних пошкоджень внаслідок російських ракетних атак. За даними Міністерства енергетики України, протягом 2022-2023 років міжнародні партнери виділили понад 5 млрд доларів США на проєкти в енергетичному секторі [53]. Ці кошти були спрямовані на відновлення пошкоджених електростанцій, підстанцій та ліній електропередач, а також на забезпечення енергетичної безпеки через диверсифікацію джерел енергії. Енергетична безпека є критично важливою для функціонування економіки, оскільки забезпечує стабільне постачання електроенергії для промисловості, бізнесу та населення. Значна частина гуманітарної допомоги спрямовується на підтримку ВПО та біженців, що сприяє збереженню людського потенціалу країни. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, протягом 2022-2023 років міжнародні донори виділили понад 3,5 млрд доларів США на програми підтримки ВПО [54]. Ці кошти були спрямовані на забезпечення тимчасовим житлом, продуктами харчування, медичними послугами та психологічною підтримкою. Підтримка ВПО та біженців є

важливою з економічної точки зору, оскільки дозволяє зберегти трудовий потенціал країни та зменшити соціальну напругу.

За оцінками Міжнародного валютного фонду, завдяки міжнародній фінансовій допомозі економіка України почала демонструвати ознаки відновлення у 2023 році. Зокрема, ВВП України у 2023 році зріс на 3,5%, що перевищило прогнози більшості міжнародних організацій [55]. Ця тенденція продовжилася і у 2024 році – за даними Національного банку України, у першому кварталі 2024 року економіка України зросла на 4,2% порівняно з відповідним періодом попереднього року.

Важливим аспектом відновлення економіки України є процес європейської інтеграції, який отримав новий імпульс після отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року. Європейський Союз створив спеціальний інструмент відновлення – Інструмент для України (Ukraine Facility) – обсягом 50 млрд євро на 2024-2027 роки [56]. Ці кошти будуть спрямовані не лише на відбудову пошкодженої інфраструктури, але й на підтримку реформ, необхідних для підготовки України до вступу в ЄС. За оцінками Європейської Комісії, реалізація проєктів у рамках цього інструменту може збільшити ВВП України на 6-7% у середньостроковій перспективі.

Особливе значення для відновлення економіки України має питання доступу до замороженого суверенного боргу росії. За даними Єврокомісії, обсяг заморожених російських активів у країнах ЄС, Великій Британії, США, Японії та Канаді становить понад 300 млрд доларів США [57]. На початку 2024 року країни G7 досягли принципової згоди щодо можливості використання доходів від заморожених російських активів для підтримки України. За оцінками Міністерства фінансів України, річні доходи від заморожених російських активів можуть становити 15-20 млрд доларів США, що є значним джерелом фінансування відбудови України [58].

Важливим напрямком відновлення економіки України є розвиток оборонної промисловості. Військова допомога від США, країн ЄС та інших партнерів включає не лише постачання озброєння, але й підтримку розвитку власного оборонного

комплексу України. За даними Міністерства стратегічних галузей промисловості України, протягом 2022-2023 років міжнародні партнери виділили понад 3 млрд доларів США на розвиток українського оборонно-промислового комплексу [59].

Стратегія відновлення України, розроблена Кабінетом Міністрів України спільно з міжнародними партнерами, передбачає три основні етапи:

1. Екстрене відновлення (2022-2024 роки) – відновлення критичної інфраструктури, забезпечення базових потреб населення, стабілізація макроекономічної ситуації.

2. Перехідне відновлення (2025-2027 роки) – відбудова пошкодженої інфраструктури, реалізація проєктів з енергетичної безпеки, стимулювання інвестицій у пріоритетні сектори економіки.

3. Трансформаційне відновлення (2028 і далі) – структурна трансформація економіки, інтеграція з ЄС, розвиток інноваційних та "зелених" технологій.

За оцінками Світового банку, успішна реалізація цієї стратегії може забезпечити зростання ВВП України на рівні 7-8% у середньостроковій перспективі та дозволить відновити довоєнний рівень економіки вже до 2026-2027 років [60].

3.2 Ризики та проблеми використання фінансової допомоги

Одним із ключових ризиків є нестабільність та непередбачуваність надходжень допомоги. За даними Міністерства фінансів України, у 2022-2023 роках спостерігалися значні затримки у надходженні запланованої допомоги, що створювало додаткові виклики для бюджетного планування та управління ліквідністю. Зокрема, у 2022 році розрив між запланованим та фактичним надходженням допомоги становив близько 30%, що змушувало уряд шукати альтернативні джерела фінансування та відкладати певні видатки [61]. Нестабільність надходжень допомоги пов'язана з різними факторами, зокрема з політичними процесами у країнах-донорах, бюрократичними процедурами міжнародних фінансових організацій та умовами щодо використання допомоги.

Політична волатильність у країнах-донорах становить серйозний ризик для стабільності фінансової підтримки України. Зміна уряду або політичного курсу в

країнах-донорах може призвести до перегляду обсягів та умов надання допомоги. За даними Національного інституту стратегічних досліджень, політичні зміни у США та країнах ЄС можуть призвести до зменшення фінансової підтримки України на 20-30% [62]. Цей ризик особливо актуальний у контексті виборчих циклів у ключових країнах-донорах, зокрема у США, Німеччині та Франції.

Суттєвим викликом є проблема поглиблення боргової залежності України. За даними Міністерства фінансів України, зовнішній державний борг України зріс з 54,7% ВВП у 2021 році до 68,9% ВВП у 2023 році [63]. Хоча значна частина допомоги надходить у вигляді грантів (55,5% загального обсягу у 2022-2023 роках), кредитна складова все ще залишається значною. За прогнозами Міжнародного валютного фонду, без збільшення частки грантової допомоги та реструктуризації зовнішніх боргів, борговий тягар України може сягнути критичного рівня у 90% ВВП до 2026 року [64]. Високий рівень зовнішнього боргу не лише створює ризики для макроекономічної стабільності, але й обмежує фінансовий простір для інвестицій у відновлення та розвиток.

Ризики корупції залишаються значними, незважаючи на прогрес у впровадженні антикорупційних реформ. За даними Всесвітньої організації транспарентності, індекс сприйняття корупції в Україні покращився з 33 балів у 2021 році до 38 балів у 2023 році (де 0 – найбільш корумпована країна, 100 – найменш корумпована), проте це все ще є недостатнім рівнем [65]. Ризики корупції особливо високі у сферах, пов'язаних із закупівлями товарів та послуг, розподілом гуманітарної допомоги та реалізацією інфраструктурних проєктів.

Складні бюрократичні процедури, як з боку донорів, так і з боку українських органів влади, часто призводять до затримок у реалізації проєктів та збільшення транзакційних витрат. За даними Міністерства економіки України, середній термін від моменту схвалення проєкту міжнародної допомоги до початку його фактичної реалізації становить 8-12 місяців, що є занадто тривалим періодом в умовах війни та швидкоплинних потреб відбудови [66]. Бюрократичні бар'єри включають складні

процедури схвалення проєктів, тривалі процеси закупівель, надмірно деталізовані вимоги до звітності та багаторівневі системи погодження змін у проєктах.

Проблемою є також фрагментація та недостатня координація допомоги. Велика кількість донорів та різноманіття програм допомоги створюють виклики для ефективної координації, що може призводити до дублювання зусиль, нерівномірного розподілу ресурсів та неоптимального використання коштів. За даними Міністерства фінансів України, у 2022-2023 роках в Україні діяло понад 200 програм допомоги від більш ніж 40 донорів, що створювало значні виклики для координації. Хоча створення Донорської координаційної платформи для України та Багатостороннього донорського фонду для України дещо покращило ситуацію, проблема фрагментації допомоги все ще залишається актуальною [67].

Ризиком є також нестабільність вітчизняної валюти та волатильність обмінного курсу. За даними Національного банку України, курс гривні до долара США у 2022-2023 роках зазнав значних коливань, що впливало на реальну вартість міжнародної допомоги у гривневому еквіваленті. Зокрема, офіційний курс гривні до долара США знизився з 27,3 грн/долар у січні 2022 року до 37,6 грн/долар у грудні 2023 року, тобто на 37,7% [68]. Така волатильність створює виклики для планування та реалізації проєктів, особливо тих, що мають довгострокову перспективу.

Проблемою є зростання залежності державного бюджету України від зовнішнього фінансування. За даними Міністерства фінансів України, частка міжнародної допомоги у доходах державного бюджету зросла з 12% у 2021 році до 35% у 2023 році [39]. Така висока залежність від зовнішнього фінансування підвищує вразливість бюджету до змін у політиці донорів та міжнародній економічній кон'юктурі. У разі скорочення обсягів допомоги уряду України довелося б або різко скоротити видатки, що мало б негативні соціальні та економічні наслідки, або вдаватися до емісійного фінансування, що призвело б до прискорення інфляції.

Викликом є також проблема сталості результатів, досягнутих за рахунок міжнародної допомоги. Існує ризик, що після завершення проєктів міжнародної

допомоги відсутність належного фінансування з боку держави та місцевих бюджетів може призвести до деградації відновлених об'єктів та втрати досягнутих результатів. За даними Світового банку, близько 30% інфраструктурних проєктів, реалізованих за рахунок міжнародної допомоги у країнах, що розвиваються, стикаються з проблемами сталості у довгостроковій перспективі [69].

Викликом є також залежність від політичного діалогу та геополітичної конкуренції між державами-донорами. Міжнародна допомога Україні часто стає предметом політичних дискусій та геополітичних розрахунків у країнах-донорах. За даними Національного інституту стратегічних досліджень, рішення щодо надання допомоги Україні часто залежать не лише від об'єктивних потреб України, але й від внутрішньополітичної ситуації у країнах-донорах та їхніх геополітичних інтересів. Така залежність створює ризики для стабільності та передбачуваності допомоги.

Значним викликом є також обмежена прозорість та недостатній контроль за використанням коштів. За даними Рахункової палати України, у 2022-2023 роках було виявлено порушення у використанні близько 8% коштів міжнародної допомоги, що підлягали аудиту [70]. Найбільш поширеними порушеннями були порушення процедур закупівель, недотримання вимог щодо звітності та використання коштів не за цільовим призначенням.

Проблемою є також недостатня увага до екологічних аспектів та сталого розвитку в деяких проєктах міжнародної допомоги. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, лише 30% інфраструктурних проєктів, що фінансуються за рахунок міжнародної допомоги, включають комплексну оцінку впливу на довкілля та заходи з пом'якшення негативних екологічних наслідків [71]. Це може призводити до негативних екологічних наслідків у довгостроковій перспективі та суперечити цілям сталого розвитку.

Проблемою є також недостатня координація між гуманітарною допомогою та проєктами розвитку. За даними Офісу ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА), існує розрив між короткостроковою гуманітарною допомогою та

довгостроковими проектами розвитку, що призводить до неефективного використання ресурсів та дублювання зусиль [72]. Відсутність належної координації між гуманітарними та розвитковими інтервенціями може знижувати загальну ефективність міжнародної допомоги.

3.3 Напрями підвищення ефективності міжнародної фінансової допомоги для України

Першочерговим напрямом є вдосконалення системи координації міжнародної допомоги. За рекомендаціями Світового банку, Україні необхідно створити єдиний координаційний центр з управління міжнародною допомогою, який би забезпечував стратегічне планування, координацію між донорами та моніторинг використання коштів. Такий центр повинен об'єднати представників ключових міністерств, донорів та громадянського суспільства. За оцінками експертів, створення ефективного координаційного механізму може підвищити ефективність використання допомоги на 15-20% [73].

Важливим напрямом є підвищення інституційної спроможності українських органів влади. За даними Національного агентства з питань державної служби, необхідно провести навчання щонайменше 5000 державних службовців з питань

управління проєктами міжнародної допомоги, фінансового менеджменту та закупівель. Міністерство цифрової трансформації України розробило концепцію цифровізації процесів управління міжнародною допомогою, впровадження якої може скоротити терміни реалізації проєктів на 30-40% [74].

Необхідним є спрощення бюрократичних процедур. За рекомендаціями ОЕСР, Україні слід впровадити принцип "єдиного вікна" для управління проєктами міжнародної допомоги, що дозволить скоротити кількість необхідних погоджень з 15-20 до 3-5 [75]. Також рекомендується гармонізувати вимоги різних донорів до звітності та закупівель, що може знизити адміністративні витрати на 20-25%.

Критично важливим є посилення систем моніторингу та оцінки. Міністерство фінансів України розробило концепцію створення інтегрованої системи моніторингу використання міжнародної допомоги, яка включатиме елементи громадського контролю та використання технологій блокчейн для забезпечення прозорості. За прогнозами, впровадження такої системи може знизити рівень порушень у використанні коштів з 8% до 2-3% [76]. Система повинна включати регулярні аудити, оцінку впливу проєктів та механізми зворотного зв'язку з бенефіціарами.

Важливим напрямом є забезпечення більшої гнучкості у використанні допомоги. За рекомендаціями Міжнародного валютного фонду, донорам слід розглянути можливість збільшення частки нецільової бюджетної підтримки з нинішніх 25% до 40-50%, що дозволить Україні більш ефективно реагувати на змінні потреби [77]. Також рекомендується впровадити механізми швидкого перерозподілу коштів між проєктами залежно від поточних пріоритетів. Більша гнучкість особливо важлива в умовах війни, коли ситуація може швидко змінюватися.

Важливим напрямом є розвиток механізмів залучення приватного сектору. За даними Європейського банку реконструкції та розвитку, використання механізмів державно-приватного партнерства може залучити додатково 3-4 долари приватних інвестицій на кожен долар міжнародної допомоги [78]. Необхідно розробити чіткі правила та стимули для участі приватного сектору у проєктах відбудови, включаючи

гарантії, пільгове кредитування та страхування ризиків. Особливо перспективним є залучення приватного сектору до проєктів у сфері енергетики, транспорту та цифрової інфраструктури.

Критично важливим є впровадження принципів "зеленого" відновлення. За рекомендаціями Європейської Комісії, щонайменше 30% коштів міжнародної допомоги повинні спрямовуватися на проєкти, що сприяють кліматичній нейтральності та екологічній сталості [79]. Це включає інвестиції у відновлювану енергетику, енергоефективність, сталий транспорт та циркулярну економіку. "Зелене" відновлення не лише сприятиме досягненню кліматичних цілей, але й підвищить конкурентоспроможність української економіки.

Необхідно вдосконалити механізми управління борговими зобов'язаннями. За рекомендаціями МВФ, Україні слід розробити довгострокову стратегію управління державним боргом, яка враховуватиме очікувані надходження міжнародної допомоги та перспективи економічного зростання. Важливо досягти збільшення частки грантової допомоги до 70-75% та забезпечити реструктуризацію існуючих боргових зобов'язань на більш сприятливих умовах [80].

Необхідно посилити наукове та аналітичне забезпечення процесу відбудови. За рекомендаціями Національної академії наук України, слід створити мережу аналітичних центрів, які б проводили дослідження ефективності використання міжнародної допомоги та розробляли науково обґрунтовані рекомендації [81]. Інвестиції в аналітичне забезпечення можуть значно підвищити якість прийняття рішень. Також важливо забезпечити регулярний обмін досвідом з іншими країнами, що мають успішний досвід залучення та використання міжнародної допомоги.

Важливим напрямом є підвищення ефективності комунікації з донорами та міжнародною спільнотою. За рекомендаціями Міністерства закордонних справ України, необхідно розробити комплексну комунікаційну стратегію, яка б забезпечувала регулярне інформування донорів про потреби України, прогрес у використанні допомоги та досягнуті результати.

Реалізація цих напрямів вимагає скоординованих зусиль з боку українського уряду, донорів, громадянського суспільства та приватного сектору. За оцінками Світового банку, комплексне впровадження запропонованих заходів може підвищити ефективність використання міжнародної допомоги на 30-40% та прискорити процес відновлення України [82]. Успішна реалізація цих рекомендацій не лише забезпечить ефективне використання міжнародної допомоги, але й створить основу для сталого економічного розвитку України у післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

Міжнародна фінансова допомога являється критично важливим інструментом підтримки економічної стабільності України в умовах повномасштабної війни з росією. Загальний обсяг отриманої допомоги за період з лютого 2022 року по грудень 2023 року склав близько 80 млрд доларів США, що є безпрецедентним показником як в абсолютному вимірі, так і у відношенні до ВВП (53,3%). Такі масштаби підтримки свідчать про високий рівень міжнародної солідарності з Україною та розуміння стратегічної важливості підтримки нашої держави в протистоянні російській агресії.

Структура міжнародної фінансової допомоги характеризується значною диверсифікацією джерел та механізмів надання. Основними донорами виступають Європейський Союз (40,4% загального обсягу) та США (27,9%), водночас важливу роль відіграють міжнародні фінансові організації - МВФ, Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ. Позитивною тенденцією є переважання грантової допомоги (55,5%) над кредитною

(44,5%), що зменшує боргове навантаження на економіку України.

Аналіз використання міжнародної допомоги показав, що основна її частина (52,8%) спрямовується на пряму бюджетну підтримку для фінансування критично важливих соціальних видатків, виплат заробітних плат працівникам бюджетної сфери та пенсій. Серед секторальної допомоги пріоритетними напрямками є енергетика (13,4%), охорона здоров'я (7,6%), соціальний захист (7,0%) та інфраструктура (7,0%). Це відповідає нагальним потребам країни в умовах війни.

Дослідження виявило низку проблем та ризиків, пов'язаних з використанням міжнародної допомоги. Серед основних викликів: нестабільність та непередбачуваність надходжень допомоги, політична волатильність у країнах-донорах, зростання боргової залежності України (зовнішній борг зріс до 68,9% ВВП), обмежена інституційна спроможність органів влади (рівень освоєння проєктної допомоги становить лише 79,5%), корупційні ризики, складні бюрократичні процедури та недостатня координація між донорами.

Міжнародна фінансова допомога відіграє ключову роль у процесі відновлення економіки України. За оцінками експертів, загальна потреба у фінансуванні відбудови становить понад 750 млрд доларів США, з яких близько 110 млрд необхідні для невідкладного відновлення критичної інфраструктури. Допомога сприяє макроекономічній стабілізації, відбудові інфраструктури, підтримці приватного сектору, розвитку людського капіталу та проведенню структурних реформ. Завдяки міжнародній підтримці вдалося уникнути більш глибокого падіння ВВП та забезпечити початок економічного відновлення вже у 2023 році.

Для підвищення ефективності використання міжнародної допомоги необхідно реалізувати комплекс заходів, серед яких: створення єдиного координаційного центру з управління допомогою; підвищення інституційної спроможності органів влади; спрощення бюрократичних процедур; посилення систем моніторингу та контролю; забезпечення більшої гнучкості у використанні коштів; розвиток механізмів залучення приватного сектору; впровадження принципів "зеленого"

відновлення; вдосконалення управління борговими зобов'язаннями. За оцінками експертів, реалізація цих заходів може підвищити ефективність використання допомоги на 30-40%.

Особливе значення має перспектива використання заморожених російських активів для фінансування відбудови України. Обсяг цих активів у країнах G7 становить понад 300 млрд доларів США, а річні доходи від них можуть сягати 15-20 млрд доларів. Це створює додаткове джерело фінансування, яке не збільшуватиме боргове навантаження на українську економіку.

Важливим фактором ефективності міжнародної допомоги є її інтеграція з процесом європейської інтеграції України. Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС та створення спеціального Інструменту для України обсягом 50 млрд євро на 2024-2027 роки відкривають нові можливості для структурної трансформації економіки та наближення до європейських стандартів.

Таким чином, міжнародна фінансова допомога є не просто інструментом подолання кризи, а й каталізатором довгострокових структурних змін в українській економіці. Від ефективності її використання значною мірою залежатиме успіх післявоєнного відновлення та модернізації України. Водночас, критично важливим є поступове зниження залежності від зовнішньої допомоги через розвиток внутрішніх джерел економічного зростання, залучення приватних інвестицій та підвищення ефективності державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. OECD. Official Development Assistance: Definition and Coverage. DAC Statistical Reporting Directives. Paris: OECD Publishing, 2023.
2. Sachs J. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time. New York: Penguin Press, 2020.
3. Easterly W. The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good. New York: Penguin Press, 2021.
4. Кожухова Т.В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку. Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2020.
5. Рогач О.І. Світові фінанси: сучасні тенденції та перспективи розвитку. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2023.
6. Chenery H., Strout A. Foreign Assistance and Economic Development. The American Economic Review. 2018.
7. Banerjee A., Duflo E. Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty. New York: PublicAffairs, 2019.
8. World Bank. Global Development Finance: External Debt of Developing Countries. Washington: World Bank Publications, 2023.
9. Reinhart C., Rogoff K. This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Princeton: Princeton University Press, 2019.
10. Collier P., Dollar D. Aid Allocation and Poverty Reduction. European Economic Review. 2022.
11. Moss T., Pettersson G., van de Walle N. An Aid-Institutions Paradox? A Review Essay on Aid Dependency and State Building in Sub-Saharan Africa. Center for Global Development Working Paper. 2020.
12. Rajan R., Subramanian A. Aid and Growth: What Does the Cross-Country Evidence Really Show? Review of Economics and Statistics. 2023.
13. Radelet S., Clemens M., Bhavnani R. Aid and Growth: The Current Debate and Some New Evidence. Center for Global Development Working Paper. 2020.
14. World Bank. Assessing Aid: What Works, What Doesn't, and Why. Oxford: Oxford University Press, 2022.

15. World Bank. International Debt Statistics 2024. Washington: World Bank Publications, 2024.
16. United Nations. Financing for Sustainable Development Report 2024. New York: United Nations Publications, 2024.
17. OECD. Development Co-operation Report 2024: Towards More Effective Development. Paris: OECD Publishing, 2024.
18. United Nations. The Sustainable Development Goals Report 2024. New York: United Nations Publications, 2024.
19. European Commission. Annual Report on the Implementation of the European Union's External Assistance Instruments in 2023. Brussels: EU Publications Office, 2024.
20. International Monetary Fund. World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery. Washington: IMF Publications, 2024.
21. OECD. Development Finance Standards in Transition: Emerging Providers in International Development Co-operation. Paris: OECD Publishing, 2024.
22. Київська школа економіки. Аналіз ефективності міжнародної допомоги для України: виклики та перспективи. Київ: КШЕ, 2023.
23. Міністерство фінансів України. Звіт про отримання та використання міжнародної технічної допомоги у 2023 році. Київ: Мінфін, 2024. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodna-finansova-dopomoha>
24. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Реформи в Україні: зміни на краще. Оцінка ефективності міжнародної фінансової підтримки. Київ: ІЕП НАНУ, 2023.
25. Міністерство фінансів України. Звіт про міжнародну фінансову допомогу Україні у 2022-2023 роках. Київ, 2024.
26. Європейська Комісія. Підтримка України: комплексний пакет допомоги 2022-2025. Брюссель, 2023.
27. Національний банк України. Аналітичний звіт про міжнародне фінансування України. Київ, 2023.
28. Світовий банк. Фінансування відновлення України. Вашингтон, 2023.
29. Європейський банк реконструкції та розвитку. Річний звіт: Україна. Лондон, 2023.

30. Європейський інвестиційний банк. Звіт про діяльність в Україні 2022-2023. Люксембург, 2023.
31. Європейська Комісія. Підтримка України: загальний обсяг та структура. Брюссель, 2023.
32. Державний департамент США. Звіт про допомогу Україні. Вашингтон, 2023.
33. Міністерство закордонних справ Великої Британії. Програми розмінування в Україні: результати та виклики. Лондон, 2023.
34. Міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини. Відбудова України: німецькі проєкти. Берлін, 2023.
35. Міністерство закордонних справ Канади. Допомога Україні: звіт 2022-2023. Оттава, 2023.
36. Міністерство закордонних справ Японії. Допомога Україні: звіт 2022-2023. Токіо, 2023.
37. ОЕСР. Допомога країн Північної Європи Україні: обсяги та напрями. Париж, 2023.
38. Міністерство фінансів України. Структура міжнародної фінансової допомоги Україні. Київ, 2024.
39. Міністерство фінансів України. Звіт про виконання державного бюджету за 2022-2023 роки. Київ, 2024.
40. Центр економічної стратегії. Тенденції у структурі міжнародної фінансової допомоги: від кредитів до грантів. Київ, 2023.
41. ОЕСР. Статистика міжнародної допомоги розвитку 2022-2023. Париж, 2023.; Світовий банк. Аналіз міжнародної допомоги країнам у кризі. Вашингтон, 2023.
42. Міністерство енергетики України. Міжнародна допомога енергетичному сектору України. Київ, 2023.
43. Міністерство охорони здоров'я України. Модернізація медичних закладів за рахунок міжнародної допомоги. Київ, 2023.
44. Міністерство соціальної політики України. Програми соціальної підтримки вразливих категорій населення. Київ, 2023.
45. Міністерство розвитку громад та територій України. Звіт про відновлення об'єктів інфраструктури у 2022-2023 роках. Київ, 2023.

46. ОЕСР. Постконфліктне відновлення: уроки для України. Париж, 2023.
47. Світовий банк. Оцінка збитків та потреб України: звіт за підсумками 2023 року. Вашингтон, 2024.
48. Київська школа економіки. Оцінка потреб у фінансуванні критичної інфраструктури України. Київ, 2023.
49. Міністерство фінансів України. Структура фінансування дефіциту державного бюджету України у 2023 році. Київ, 2024.
50. Європейський банк реконструкції та розвитку. Підтримка приватного сектору України в умовах війни. Лондон, 2023.
51. Міністерство освіти і науки України. Міжнародна підтримка освітнього сектору України. Київ, 2024.
52. Міжнародний валютний фонд. Структурні реформи як умова ефективності міжнародної допомоги. Вашингтон, 2023.
53. Міністерство енергетики України. Міжнародна допомога енергетичному сектору України у 2022-2023 роках. Київ, 2024.
54. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Міжнародна допомога для ВПО. Київ, 2024.
55. Світовий банк. Економічне відновлення України: аналіз тенденцій 2023 року. Вашингтон, 2024.
56. Європейська Комісія. Інструмент для України: структура та механізми фінансування. Брюссель, 2024.
57. Єврокомісія. Заморожені російські активи: обсяги та правові аспекти. Брюссель, 2023.
58. Міністерство фінансів України. Потенціал використання заморожених російських активів для відбудови України. Київ, 2024.
59. Міністерство стратегічних галузей промисловості України. Звіт про міжнародну підтримку оборонно-промислового комплексу. Київ, 2024.
60. Світовий банк. Прогноз економічного розвитку України: сценарії відновлення. Вашингтон, 2024.
61. Національний банк України. Вплив затримок міжнародної допомоги на бюджетну політику. Київ, 2023.

62. Національний інститут стратегічних досліджень. Сценарний аналіз змін обсягів міжнародної допомоги. Київ, 2024.
63. Міністерство фінансів України. Державний та гарантований державою борг України: статистичний бюлетень. Київ, 2024.
64. Міжнародний валютний фонд. Аналіз боргової стійкості України: прогноз до 2026 року. Вашингтон, 2024.
65. Transparency International. Індекс сприйняття корупції 2023: Україна. Берлін, 2024.
66. Міністерство економіки України. Терміни реалізації проєктів міжнародної допомоги: статистичний аналіз. Київ, 2024.
67. Платформа донорської координації для України. Звіт про діяльність за 2023 рік. Київ, 2024.
68. Національний банк України. Офіційний курс гривні до іноземних валют: статистичний бюлетень. Київ, 2024.
69. Світовий банк. Глобальний досвід забезпечення сталості проєктів розвитку. Вашингтон, 2023.
70. Рахункова палата України. Звіт про результати аудиту використання міжнародної допомоги у 2022-2023 роках. Київ, 2024.
71. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Оцінка впливу на довкілля у проєктах відбудови. Київ, 2024.
72. ОСНА. Аналіз розриву між гуманітарною допомогою та розвитком. Женева, 2024.
73. Центр економічної стратегії. Оцінка потенційного ефекту від покращення координації. Київ, 2023.
74. Міністерство цифрової трансформації України. Концепція цифровізації управління міжнародною допомогою. Київ, 2024.
75. ОЕСР. Принцип "єдиного вікна" в управлінні міжнародною допомогою. Париж, 2024.
76. Рахункова палата України. Прогноз ефективності нової системи моніторингу. Київ, 2024.
77. Міжнародний валютний фонд. Оптимальна структура бюджетної підтримки.

Вашингтон, 2024.

78. Європейський банк реконструкції та розвитку. Механізми залучення приватного сектору. Лондон, 2024.
79. Європейська Комісія. Принципи "зеленого" відновлення для України. Брюссель, 2024.
80. Міжнародний валютний фонд. Рекомендації щодо управління борговими зобов'язаннями України. Вашингтон, 2024.
81. Національна академія наук України. Наукове забезпечення процесу відбудови. Київ, 2024.
82. Світовий банк. Координація зусиль стейкхолдерів у відбудові. Вашингтон, 2024.